

L'exili del 39 des de l'altre costat

Carlos Guzmán Moncada
Una geografia imaginària: Mèxic i la narrativa catalana de l'exili
Tres i Quatre, València, 2008
301 pàgs.

Una geografia imaginària: Mèxic i la narrativa catalana de l'exili és una recerca sobre l'exili català del 39 diferent i original, enfocada des de l'«altre costat», des de «darrere del mirall». El coneixement assumit que té l'autor de la cultura, la història, l'antropologia i la literatura mexicanes —indígenes— i la gran quantitat d'informació utilitzada al llibre sobre aquests aspectes li han permès analitzar i valorar la narrativa catalana escrita en l'exili mexicà des d'aquest altre angle amb profunditat i rigor. Carlos Guzmán Moncada obre camins: el seu estudi no és en cap cas un treball de base mecànica, sinó que parteix d'una reflexió pregona i d'un maneig molt productiu de bibliografia molt ben seleccionada tant de l'àmbit geogràfic i cultural mexicà com del català. *Una geografia imaginària. Mèxic i la narrativa catalana de l'exili* és un llibre que articula els coneixements del lector, incita a la relectura o exigeix la lectura de les obres narratives que utilitza com a fil conductor en els diversos apartats dels capítols i, sobretot, demana «pensar més» i pensar —també— des de Mèxic.

La comprensió profunda dels autors i de les obres dels narradors catalans produïdes arran de l'exili i el seguiment minuciós i precís del significat en cada moment d'aquestes obres en relació a la situació personal o col·lectiva dels exiliats són els pilars bàsics d'aquesta revisió literària a fons. Es tracta d'una reflexió poudada a partir de l'estudi crític de les obres narratives més carregades de significat —Calders, Artís-Gener, Riera Llorca, Hurtado, Bartra, entre d'altres— de l'exili mexicà i concretada des de les percepcions i vivències de cada escriptor

i del tipus de ficcionalització que utilitza en cada cas.

Una geografia imaginària. Mèxic i la narrativa catalana de l'exili forneix, doncs, una gran quantitat d'informació sobre el context historicocultural i identitari de Mèxic en les dècades de l'exili català, un fons d'idees imprescindible per a fer un judici crític objectiu de les obres escrites a Mèxic o arran de Mèxic. En aquest sentit, el llibre proporciona també noves dades per a complementar els estudis biogràfics existents sobre els escriptors tractats. És el cas del seguiment dels itineraris personals dels autors a través de les seves diverses adreces a la ciutat de Mèxic —la cartografia de l'exili, els moviments migratoris dins Mèxic— amb la informació afegida de l'indicatiu del seu estatus econòmic segons els canvis de residència. Tot plegat dona les claus per a comprendre i valorar els textos de l'exili a la llum del context sociopolític i antropològic mexicà dels anys en què els refugiats catalans van viure al país. I, pel que fa als aspectes hermenèutics, Guzmán aporta interpretacions sobre els corpus literaris que n'amplien i determinen la comprensió postulada habitualment per la crítica. És el cas, per exemple, del caràcter figuratiu de la presència indígena a la narrativa mexicana de Calders, de la interpretació de l'indi i de la resposta literària caldersiana als estereotips admesos oficialment.

L'assaig demostra la necessitat que en d'altres àmbits americans de l'exili es basteixin treballs anàlegs, que permetin complementar un marc general del conjunt de la diàspora i de les seves conseqüències, tot i entenenent que l'abast numèric dels catalans que s'hi traslladaren i la força cultural que hi van trobar foren preeminents en el cas de Mèxic. Caldrà esperar, per tant, l'edició crítica d'algunes obres pràcticament introbables: des de les d'Odó Hurtado fins a algunes novel·les de Riera Llorca. I caldrà també, a partir d'ara, delimitar amb estudis com aquest les noves reflexions biogràfiques i crítiques sobre els autors i les obres de l'èxode del 39.

Finalment, l'assaig de Guzmán excel·leix en el determini i la interpretació del punt de vista de l'alteritat com a element fonamental de les ficcions d'exili, originada en bona mesura en la interferència produïda entre exiliat i país d'exili en les obres narratives.

Montserrat Corretger

Emigrants de la infantesa

Jordi Lara
Una màquina d'espavilar ocells de nit
Edicions de 1984, Barcelona, 2008
273 pàgs.

La de Jordi Lara és una agradable sorpresa; una obra remarcable, d'aquelles —a més— que ens predisposen a subratllar el nom de l'autor i a quedar-ne pendents de possibles propostes futures. I això, malgrat que més d'un lector potencial s'hi sentirà, potser, poc engrescat en saber quin és el tema que hi exerceix de fil conductor. En saber que al darrere d'*Una màquina d'espavilar ocells de nit* hi ha, omnipresents, la sardana i la música de cobla. La realitat, però, és que en aquesta obra —des del mateix títol— poques coses són el que semblen en un principi, començant justament pel fet que un profà absolut en la matèria —com és el cas— s'hi veurà reconfortat amb una alenada d'aire fresc. De literatura, en definitiva; poc importa quina en siga l'excusa.

L'obra s'estructura en vuit textos de filiació —i d'intenció— diversa, situats en la cruïlla entre gèneres literaris i trencant-ne les fronteres amb calculada ambigüïtat: des del conte fins a l'assaig, des del periodisme fins a la revisió de l'*homenot* planià, des de l'autobiografia fins a la novel·la, entesa com a producte unitari. En aquest sentit, els moments més brillants s'hi assoleixen —sense dubte— en les primeres narracions, que són les que estan —des del punt de vista formal— més a prop del conte en sentit estricte; però que també es caracteritzen per un ús de la primera persona del narrador en què podem reconèixer —de ben a prop— la veu del mateix Lara. La veu del record autobiogràfic que serveix de base d'un relat de formació, d'un relat iniciàtic. Una voluntat que es fa explícita des del primer text, que comparteix títol amb el conjunt i que en funciona com a pròleg, com a declaració d'intencions: narrar «el petit món que m'havia ubicat en l'enormitat